

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-312-5-34>

**PECULIARITIES OF TEACHING ORAL SPEECH TO PUPILS
IN GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS**

**ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ УСНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ
В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

Lypchanko-Kovachyk O. V.

*PhD of Pedagogy, Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of English language, Literature
with Methods of Teaching
Mukachevo state university
Mukachevo, Transcarpathian Region,
Ukraine*

Липчанко-Ковачик О. В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської мови,
літератури з методиками навчання
Мукачівський державний
університет
м. Мукачево, Закарпатська область,
Україна*

Konchovych K. T.

*PhD of Pedagogy,
Senior Lecturer at the Department
of English language, literature
with methods of teaching
Mukachevo state university
Mukachevo, Transcarpathian Region,
Ukraine*

Кончович К. Т.

*кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри
англійської мови, літератури
з методиками навчання
Мукачівський державний
університет
м. Мукачево, Закарпатська область,
Україна*

Учні навчаються монологічного мовлення в школі й в умовах реального мовного спілкування монолог в чистому вигляді – це доповідь, лекція, виступ.

За трактовкою С. Панови, **монолог** – форма усного мовлення, що передбачає розгорнуте, зв'язне і безперервне висловлювання однієї особи, яке спрямоване до одного співрозмовника чи аудиторії [15].

Монологічне висловлювання має структуру особливості якої є тематичність. Так наприклад, макротема має низку підтем або мікротем, тому в такий спосіб в монолозі ми маємо тематичну ієрархію – тематичну схему. Зміст і форма монолога залежить від комунікативної ситуації, в якій воно народжується.

Характерним для монологічного мовлення є тема та ідея, які визначають композицію, послідовність та логічність вираження думки.

Кожна фраза залежить від загального мовленнєвого завдання того, хто говорить. Важливо навчити учнів дотримуватися логічної стрункості монологічного висловлювання.

Наступною особливістю монологу є взаємодія адресата та адресанта, коли наявність зворотнього зв'язку має факультативний, необов'язковий характер. Цей зв'язок передбачає зміну і пристосування комунікативних планів, стратегій і тактик учасників спілкування.

Лінгвістична особливість ММ – це мінімальна структурна одиниця, тобто повне багатоскладове речення. До труднощів можна віднести необхідність оформлювати висловлювання граматично, логічно та інтонаційно в надфразовій єдності.

За вербальною формою монолог не має бути коротким, адже це промова, яка має на меті відстоювання власної позиції або ідей. Згідно до програми, учні мають оволодіти такими типами монологів: повідомлення, опис, розповідь та характеристика [17].

В монологі можна зустрітися **прийом прихованого діалогу**, коли автор використовує питання, репліки співрозмовника чи заперечення.

Успішність цього виду усного мовлення залежить від вміння вміло користуватися засобами комунікативного наміру і немовними засобами вираженні думки: жестами, інтонацією тощо. Активно використовуються експресивні засоби: вигуки, риторичні запитання, повтори, вступне слово та інші.

Слід відмітити, що до психологічних особливостей можна віднести спрямованість слухача та емоційну забарвленість.

Отже, можемо виокремити такі важливі ознаки монологу:

- тривалість у часі;
- розгорнутість;
- підготовленість та керованість;
- спланованість;
- обмеженість;
- наявність значних за розміром уривків.

Будучи особливим видом мовленнєвої діяльності, монолог відрізняється специфікою виконання мовленнєвих функцій. Використовуються наступні компоненти мови: лексика, способи вираження граматичних відношень, формо-і словотворчі та синтаксичні засоби [11].

Лінгвіст та філолог В.Л. Скалкін виділяє такі комунікативні функції:

- 1) **інформативна** – осмислення та передача нової інформації;
- 2) **переконувальна** – спрямована на переконання слухача в правоті або неспроможності тих чи інших поглядів або дій;

3) **експресивна** – можливість доповідача висловлювати свої емоції та почуття;

4) **розважальна** – людина, яка знаходиться на сцені чи серед друзів;

5) **ритуально-культурна** – промова під час ритуального обряду [16].

При навчанні монологічного мовлення учнів в школі розрізняють його на два види: **підготовлене** та **непідготовлене**.

Підготовлене мовлення – вид мовлення, за якого планування і оформлення висловлювання мовними засобами здійснюється до акту спілкування [16].

Непідготовлене мовлення – вид мовлення, яке не готується заздалегідь, а здійснюється одночасно з актом спілкування.

Для останнього характерним є процес внутрішнього промовляння. Чим більше пауз, тим більш розгорнутим є цей процес.

Допомогти учню в створенні правильного ММ може раціональний добір та активізація відповідних мовленнєвих заготовок – «будівельного матеріалу» як для окремої фрази, так і для надфразової єдності. (метод)

Класифікують монологічне мовлення за:

- формою втілення;
- способом організації;
- жанровою належністю;
- сферами вжитку;
- функціонально-комунікативною належністю;
- генетичними ознаками [16].

Існує багато видів класифікацій монологу, такі як за метою висловлювання (В.В. Виноградов), за функціональним типом (С. Ніколаєва) та інші.

У методиці навчання іноземних мов виділяють три етапи формування компетентності у монологічному мовленні [1]. Завдання кожного етапу – якість висловлювання студента, яка призводить до збільшення обсягу зразків мовлення (ЗМ).

На **першому етапі** учитель навчає учнів об'єднувати ЗМ рівня фрази в одну понадфразову єдність.

Фрази можна вважати вірними, якщо вони відповідають темі та грамотно оформлені. Важливо відмітити, що на цьому етапі береться до уваги самостійність висловлювання, адже вчитель задає тему, а зміст повністю залежить від доповідача.

На **наступному етапі** учні формують навичку самостійно створювати висловлювання понадфразового рівня. Викладач може використовувати різні опори (зображальні, вербальні та комбіновані).

До зображальних опор відносяться картинки, слайди, кодограми. За допомогою опор, вчитель створює навчально-мовленнєву ситуацію та може змінювати її, відповідно, до мовлення учнів.

Важливим видом **вербальної зорової опори** є **підстановча таблиця**, яка здатна забезпечити логічний зв'язок речень, граматичну правильність, належний вибір необхідних мовних засобів для побудови власного висловлювання[1]. Більше того, структурно-логічна схема вважається ефективною вербальною опорою, яка забезпечує логічність думки та створює можливість для змінювання змісту.

Великим попитом користуються ілюстративні вербальні опори, які слугують підказкою для учнів, адже за допомогою них, ми дізнаємося лише про тему, зміст та послідовність. Іншим варіантом вербальної опори є висловлювання-зразок у звуковому (мовлення вчителя, фонограма) чи зоровому (текст) варіанті.

Для навчання монологічного мовлення доцільніше використовувати звуковий зразок, в якому після кожної фрази робиться пауза для повторення учнями. Але важливо наголосити, що необхідно поступово зменшувати використання опор.

Головне завдання третього етапу формування вмій ММ – навчити студентів створювати монологічні висловлювання текстового рівня різних функціонально-сміслових типів мовлення згідно тематики, яка передбачена програмою[1].

Література:

1. Вачков И. В. Основы технологии группового тренинга. Психотехники : учеб. пособие. Москва, 2000. 224 с.
2. Мельничук І. М. Тренінг для визначення ціннісних орієнтацій студентів / І. М. Мельничук. Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія : Педагогіка і психологія. Ялта, 2007. С. 178–184.
3. Мороз Л. І. Теоретичне і прикладне обґрунтування алгоритму складання програми тренінгу професійно-психологічного спрямування. Практична психологія та соціальна робота, 2006. С. 7–10.
4. Мороз Л. І. Тренінгові технології навчання студентів у ВНЗ / Л. І. Мороз, С. І. Яковенко та ін. Київ, 2004. 202 с.
5. Сисоєва С. О. Педагогічні технології професійної освіти: навчальний тренінг : навч.-метод. посіб. / С. О. Сисоєва, Л. І. Бондарева. Київ, 2006. 162 с.